Työ- ja elinkeinoministeriö **12.11.2019**
neuvotteleva virkamies Tarja Reivonen
erityisasiantuntija Hanna-Maria Urjankangas

Asia: ***HE 51/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alueiden kehittämisen ja rakennerahastohankkeiden rahoittamisesta annetun lain muuttamisesta***

Teema: ***Aluekehittämisen kansallisten määrärahojen jako***

Hallintovaliokunta on pyytänyt lisäselvitystä ehdotetun alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemiseen tarkoitetun määrärahan jakoperusteista, jakomenettelystä, päätöksenteosta ja miten määrärahan maksatus tapahtuu ja milloin. Jos joltain osin menettely on vielä suunnitteilla, selvitys myös siitä. Lisäksi on pyydetty selostamaan, miten päätöksenteko alueella tapahtuu.

Vuodelle 2020 valtion talousarvioon esitetään 21 miljoonan euron määrärahaa kohdennettavaksi alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemiseen momentille 32.30.40 Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen. Tästä määrärahasta 15 milj. euroa kohdentuu sopimusperusteiseen yhteistyöhön ja 5 milj. euroa maakuntien omaehtoiseen kehittämiseen. Lisäksi momentille on esitetty 1 milj. euroa käytettäväksi valtionavustuslain (688/2001) mukaisesti Talent Hub-toimintamallin tukemiseen.

Tässä selvityksessä käsitellään sopimusperusteisen yhteistyön ja maakuntien omaehtoisen kehittämisen rahoitusta, jotka liittyvät hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi alueiden kehittämisen ja rakennerahastohankkeiden rahoittamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 51/2019 vp).

Valtioneuvoston ohjesäännön 2 luvun 4 §:n mukaan valtioneuvoston yleisistunto käsittelee ja ratkaisee seuraavat *taloudelliset asiat*:

> 3) yhteiskuntapoliittisesti merkittävien määrärahojen jako tai jakoa koskevat periaatteet samoin kuin määrärahojen jako alueellisesti, jolleivät jakoperusteet ole säädöksissä tai määräyksissä taikka valtion talousarvion perusteluissa eikä kyse ole virastojen ja laitosten toimintamenoihin tarkoitetuista määrärahoista;

Edellä mainitun johdosta hallituksen esityksessä esitetään, että valtioneuvosto myöntäisi vuosittain työ- ja elinkeinoministeriön esityksestä alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahan työ- ja elinkeinoministeriön sekä maakuntien liittojen käytettäväksi lain 6 §:n ja 7 § mukaisiin toimenpiteisiin.

Määrärahan aluejaon menettelyjä ja kriteereitä valmistellaan työ- ja elinkeinoministeriössä parhaillaan. Maakuntien omaehtoisen määrärahan pohjaesitys on tarkoitus lähettää lausunnoille maakuntien liitoille ennen sen käsittelyä valtioneuvostossa. Määrärahan osuus voitaisiin jakaa liitoille alkuvuodesta 2020. Sopimuksellisen yhteistyön määrärahaosuuden jako voidaan tehdä, kun sopimusmenettelyistä on sovittu tarkemmin. Tarvittaessa näiden varojen jaosta voidaan antaa tarkemmat säännökset lain 9 §:n 3 momentin perusteella valtioneuvoston asetuksella.

Aluekehittämisen toimintamalli valmistellaan osana aluekehittämispäätöstä

Hallitusohjelman kirjauksen mukaan syksyn 2019 aikana laadittavan hallituksen aluekehittämispäätöksen yhteydessä valmistellaan aluekehittämisen alue- ja/tai teemalähtöinen sopimusperustaisuuteen ja kumppanuuteen perustuva toimintamalli. Aluekehittämispäätös linjaa aluekehittämisen sisällölliset painopisteet hallituskaudelle ja tuo näihin hallitusohjelmasta johdettuihin painopisteisiin

aluekehittämisen näkökulman. Päätösluonnoksesta järjestetään avoin kommentointikierros loppuvuoden aikana, ja se hyväksytään valtioneuvostossa vuoden 2020 alussa.

Tämänhetkisessä luonnoksessa painopisteitä ovat:

1. Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen ja varautuminen sekä luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
2. Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet
3. Elinkeinoelämän uudistuminen sekä innovaatiokeskittymien ja ekosysteemien vahvistaminen
4. Osaamisesta ja sivistyksestä turvaa työn muutokseen – jatkuva oppiminen ja osaava työvoima aluekehityksen voimavarana
5. Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen ja eriarvoistumisen ehkäisy

Valmisteilla olevan aluekehittämisen toimintamallin tavoitteena on vahvistaa kumppanuutta niin valtioneuvoston sisällä, valtioneuvoston ja maakuntien välillä kuin maakunnissa ja niiden kesken. Mallissa sopimuksellisuus ei tarkoita vain kirjaimellisesti eri osapuolien tekemiä sopimuksia vaan laajemmin kumppanuutta toimintatapana. Valtion ja maakuntien välillä kumppanuuden on tarkoitus toteutua jatkossa säännöllisesti käytävissä, poikkihallinnollisissa aluekehittämisen keskusteluissa. Maakunnissa aluekehittämistoimijoiden yhteistyötä kehitetään vuorovaikutteisemman ja vahvemman kumppanuuden suuntaan.

Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahalla on tarkoitus tukea hallitusohjelman mukaista sopimuksellista yhteistyötä sekä maakuntien omaehtoista kehittämistä. Määrärahan alueellisen kohdentamisen jakoperusteet ovat parhaillaan valmistelussa. Seuraavassa tarkastellaan erikseen maakuntien omaehtoisen kehittämisen sekä sopimuksellisen yhteistyön määrärahan kohdentamisen ja päätöksenteon malleja.

Omaehtoisen kehittämisen määräraha

Maakuntien omaehtoisen kehittämisen määräraha tullaan kohdentamaan kaikille maakunnille pääasiassa laskennallisten kriteereiden perusteella. Määräraha voitaisiin jakaa niin, että jokainen maakunta saisi yhtä suuren osuuden perusrahoitusta, jonka lisäksi tulisivat osuudet, jotka jaettaisiin maakunnille joko yhden tai useamman indikaattorin perusteella. Nämä jaossa käytettävät indikaattorit, ovat vielä tarkemmin määrittelemättä. Valtioneuvosto päättää rahoituksen alueellisesta jaosta työ- ja elinkeinoministeriön esityksestä alkuvuodesta 2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö maksaa määrärahan maakuntien liittojen tileille kertamaksuna valtioneuvoston päätöksen jälkeen.

Maakuntien liitot voivat päättää rahoituksen käyttökohteet maakuntaohjelmiensa ja hallituksen aluekehittämispäätöksen toimeenpanoon oman harkintansa mukaan. Määrärahalla on mahdollista esimerkiksi käynnistää nopeita kokeiluja tai kehitysprosesseja.

Sopimuksellisen yhteistyön määräraha

Aluekehittämisen sopimuksellisen yhteistyön määrärahaa kohdentuu hallitusohjelman toimeenpanoon ja sen perusteella laadittavan hallituksen aluekehittämispäätöksen mukaisiin toimenpiteisiin. Varsinaisia sopimuksia, joiden toimeenpanoa määrärahalla rahoitetaan, ovat positiivisen rakennemuutoksen sopimukset myönteisen talous-, työllisyys- ja investointikehityksen aikaansaamiseksi.

Vuoden 2020 loppuun voimassa olevia sopimuksia on Kainuun, Pirkanmaan ja Pohjois-Savon maakuntien kanssa. Positiivisten rakennemuutostilanteiden sopimusmenettelyn jatkuessa toimintamallista ja kriteereistä tullaan päättämään erikseen.

Hallitusohjelman mukaiset yliopistokaupunkien globaalisti kilpailukykyisten ekosysteemien kehittämiseen tähtäävät sopimukset tullaan rahoittamaan vuosina 2021 – 2027 rakennerahastovaroin (kuten kestävä kaupunkikehitys, määräraha noin 10 milj. euroa vuodessa). Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla on käynnistetty alustavat neuvottelut kaupunkien kanssa ja tavoitteena on, että sopimukset ovat valmiina kesään 2020 mennessä. Näiden sopimusten käynnistämistä varaudutaan rahoittamaan kansallisella rahoituksella vuonna 2020. Syynä ekosysteemisopimusten rahoitukseen tulevan kauden rakennerahastovaroin on varmuus rahoituksesta koko seitsenvuotiselle ohjelmakaudelle.

Muita sopimuksellisen yhteistyön määrärahan käyttökohteita ovat kaupunkipoliittiset toimet (seutukaupunkiohjelman toimeenpano, kaupunkistrategia), rakennemuutoksen ennakointi ja hallinta sekä muu kumppanuuteen perustuva kehittäminen. Rahoituksella tuetaan myös alueiden välistä yhteistyötä (kuten kasvuvyöhykkeet, hallinnolliset rajat ylittävät toiminnalliset alueet tai kehittäjäverkostot). Alueiden välisen yhteistyön rahoitus perustuu avoimeen hakumenettelyyn. Mikäli valtakunnallinen, alueiden ja kaupunkien temaattisia innovaatioverkostoja tukeva EAKR-ohjelma ei toteudu, varaudutaan kansallisella rahoituksella myös näiden verkostojen käynnistämiseen.

Rahoituksen alueellisen jaon kriteerit ja aikataulu täsmentyvät, kun mm. seutukaupunkiohjelman toimeenpanosuunnitelma valmistuu maaliskuussa 2020 ja kaupunkistrategia keväällä 2020. Alueellisessa jaossa tullaan huomioimaan ne maakunnat, joiden keskuskaupungit jäävät ekosysteemisopimusten ulkopuolelle. Eri vaihtoehtoja rahoituksen alueelliselle jaolle pohditaan parhaillaan.

Työ- ja elinkeinoministeriön käyttöön osoitettava määräraha

Hallituksen esityksen mukaan alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukemisen määrärahaa voitaisiin käyttää myös valtakunnallisiin alueiden kehittämistä koskeviin hankkeisiin. Hallinnollisesti sellaisten hankkeiden käynnistäminen on yksinkertaisinta keskitetysti työ- ja elinkeinoministeriön toimesta, kuitenkin yhteistyössä maakuntien liittojen kanssa valmistellen. Tarkoitus olisi, että ministeriö käyttäisi enintään 2 prosenttia vuosittaisesta määrärahasta sellaisiin laajoihin alueiden kehittämistä tukeviin selvityksiin ja hankkeisiin, joiden toteuttaminen edellyttää valtakunnallista päätöksentekoa. Vuonna 2020 kyse olisi enintään 400 000 eurosta.

Määrärahaa voitaisiin käyttää esimerkiksi tukemaan aluekehittämispäätöksen toimeenpanoa ja suunniteltua aluekehittämisen neuvottelumenettelyä, muuta valtion ja maakuntien vuoropuhelua ja aluekehityksen päätöksentekoa tukevan tilasto-, tilannekuva- ja ennakointiaineiston hankintaan.